

Andlaşmanın geçerlilik koşulları

Andlaşmanın geçerli olabilmesi için o'na vücut veren iradelerin sağlıklı olması, herhangi bir şekilde sakatlanmaması gerekir. Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesine göre, andlaşmayı oluşturan irade sakatlanmış ise sakatlık sebebine göre andlaşma nisbi ya da mutlak butlan ile maluldür. Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi ilgili andlaşmanın geçersiz kılınması konusunda özel bir usul öngörmüştür.

Andlaşmaların Hukuksal Etkileri

Andlaşmalar, ahde vefa *pacta sunt servanda* ilkesi gereği, kural olarak sadece taraf devletler arasında hüküm ve neticeler doğururlar. Bununla birlikte bazı hallerde üçüncü kişiler için de hak ve mükellefiyetler doğurabilirler. Bu konuya ileride özel bir paragraf ayırdık. Andlaşmalar amacından saptırılmadan yani iyi niyetle uygulanırlar. Andlaşmalar kural olarak geriye yürümezler. Bununla beraber; taraflar aksini kararlaştırabilirler, bazı andlaşmalar da niteliği gereği geriye doğru hüküm ve sonuçlar doğurabilirler. Uluslararası andlaşmalar taraf devletlerin ülkelerinde uygulanırlar. Ülkenin bir kısmında uygulanacak andlaşmaların yapılabilmesi de mümkündür. Andlaşmaların sömürge toprakları üzerinde hüküm ve neticeler doğurması, bu konuda özel bir kaydın varlığına bağlıdır.

Çekinceler

Çekince, çok taraflı bir andlaşmaya taraf olan devletlerin akdedilen andlaşmanın bir ya da birkaç hükmüne karşı ileri sürdükleri irade beyanlarıdır. Bu beyanlar andlaşmanın ilgili hükümlerini ortadan kaldırır ya da değiştirir. Çekince andlaşma düzenine bir istisnadır. Çekince, andlaşmalara esneklik kazandırır ve daha çok devletin taraf olmasını sağlar. Bu sayede uluslararası toplumun örgütlenmesine hizmet eder. Buna karşılık, ilgili andlaşmanın kurduğu düzen içinde özel koşullar yaratır.

Çekincenin geçerli olması bir takım koşullara tabidir. Andlaşmada çekince ileri sürülmesi yasaklanmamış olmalıdır. Çekince andlaşmanın konu ve amacına aykırı olmamalıdır. Andlaşma metnine çekincelerin kabul edildiğine dair bir hüküm konulmamış ise, taraflarca kabul edilmelidir. Çekince metnin resmileştirilmesi, onay ve katılma aşamalarında konulabilir, andlaşmada izin verilmiş ise, onay ya da katılmadan sonra da çekince konulabilir. Çekince yazılı olarak konulmalı ve bütün taraf devletlere bildirilmelidir. Çekinceler, çekinceyi ileri süren taraf ile çekinceyi kabul eden devlet arasında hüküm ve neticeler doğurur.

Andlaşmaların üçüncü kişiler bakımından etkileri

Uluslararası andlaşmalar ahde vefa *pacta sunt servanda* ilkesi gereği kural olarak sadece taraf devletler arasında hüküm ve neticeler doğurur. Üçüncü kişiler için hüküm ve neticeler

doğurması onların rızalarına bağlıdır. Bununla beraber, statü yaratan uluslararası andlaşmalar rızalarına bakılmaksızın üçüncü kişiler bakımından da hüküm ve neticeler doğururlar. Bir devletin ülkesinin bir kısmının ya da tamamının askersizleştirilmesine ilişkin andlaşmalar ile önemli su yollarının statüsünü düzenleyen andlaşmalar bu tür statü yaratan andlaşmalara örnek olarak gösterilebilir. Bu iki örnek, Yunan egemenliğindeki Oniki Adanın gayri askeri statüsü ve İstanbul ve Çanakkale boğazlarının statüsünü düzenleyen andlaşmalar bağlamında Türkiye açısından özel önem taşımaktadır.

Andlaşmaların yorumu

Bir andlaşmanın tam olarak belli olmayan yanlarını açıklığa kavuşturmak için yapılan çalışmalara yorum denilir. Uluslararası andlaşmaları yorumlamaya yetkili organlar ya tarafların yetkili organlarıdır ya da uluslararası organlardır. Uluslararası yorum ya taraf devletlerin yaptığı yorumdur ya da uluslararası yargı organlarının yaptığı yorumdur. Andlaşmaya taraf devletlerin birlikte yaptıkları yorum yeni ve ortak bir irade beyanıdır. Böyle bir irade beyanına konu olan yorum yeni bir andlaşma niteliği gösterir, bağlayıcıdır. Böyle bir yorum, çok taraflı bir andlaşmanın bazı tarafları arasında gerçekleştirilmişse, sadece bu devletler bakımından bağlayıcı olur. Uluslararası yargı organlarının da önlerine gelen uyuşmazlıkla ilgili andlaşmaları yorumlama yetkileri vardır. Uluslararası yargı organları tarafından yapılan bu yorumlar da bağlayıcıdır.

Uluslararası andlaşmaların yorumu bir takım kurallara tabidir. Yorum iyi niyetle yapılır. Andlaşmadaki terimler olağan anlamları ile yorumlanır. Yorum yapılırken andlaşmanın bütün bağlantıları göz önünde bulundurulur. Andlaşmalar etki doğuracak şekilde yapılır. Bir andlaşmayı etkisiz, hükümsüz hale getirecek bir yorum kabul edilemez.

Bu kurallar çerçevesinde yapılacak yorum andlaşmanın aranan açıklığa kavuşturulmasına yetmez ise andlaşmanın hazırlık çalışmalarına ve andlaşmanın yapıldığı koşulların da göz önüne alınması gerekir.

Devletlerin egemenliklerine sınırlamalar getiren andlaşmalar, ör. uluslararası yargı organlarına yargı yetkisi tanıyan andlaşmalar dar yorumlanırlar. Buna karşılık, hakkaniyete dayalı düzenlemeler yapan andlaşmalar geniş yorumlanabilir. Andlaşmalar, metni kaleme alan taraf aleyhine ve borçlu lehine yorumlanırlar.

Andlaşmaların sona ermesi

Andlaşmaların sona ermesi, tarafların ortak rızaları, tek taraflı iradeleri ya da kimi olaylar sonucu gerçekleşir.

Tarafların ortak rızası ile andlaşmaların sona erdirilmesi iki şekilde gerçekleşir. Eğer andlaşmalar aksini öngörmemiş ise, andlaşmalar oybirliği ile sona erdirilebilir ya da değiştirilebilir. Andlaşmanın bir hükmü ile öngörülmesi halinde andlaşma belli bir sürenin geçmesiyle, bir takım olayların gerçekleşmesiyle, fesih (burada kast edilen fesih yetkisinin andlaşmada düzenlenmesidir), çekilme yoluyla ya da andlaşmanın gereğini yerine getirilmesi ile sona erebilir.

Taraflardan birinin tek taraflı iradesi ile andlaşmanın sona ermesi ise fesih ya da vazgeçme yolu ile olabilir.

Fesih, taraf devletlerinden birisinin tek taraflı bir irade beyanı ile andlaşmaya son vermesidir. Fesih yetkisi andlaşmalarda düzenlenmiş ve feshe ilişkin usul belirlenmiş ise, fesih işlemi bu usule uygun olarak yapılır. Bununla beraber, fesih işleminin yapılması sadece andlaşmada yetki verilmesine bağlı değildir. Andlaşmada fesih yetkisi düzenlenmemiş olmakla beraber, tarafların fesih yetkisi tanımak istedikleri anlaşılıyorsa, andlaşmanın doğası gereği fesih hakkının tanındığı anlaşılıyorsa, diğer taraf devletler andlaşmayı uygulamıyor ya da temel hükümlerini ihlal ediyorsa fesih işlemi yapılabilir.

Vazgeçme tek taraflı olabileceği gibi andlaşma ile de olabilir. Vazgeçme, taraf devletlerden birisinin andlaşmadan doğan haklarından vazgeçmesidir (andlaşmadan doğan yükümlülüklerden vazgeçmek mümkün değildir). Vazgeçme, andlaşmadan doğan bir hakkı tümüyle ortadan kaldıracak gibi bir başkasına devredilmesi sonucunu da doğurabilir.

Son olarak andlaşmaları sona erdirebilen bir takım olaylardan da söz etmek mümkündür. Bunlar şartların değişmesi, savaş ve andlaşmaların uygulanmasını olanaksız kılan durumlardır.

Andlaşmalarda esas prensip *pacta sunt servanda* gereği tarafların verdiği sözü tutmaları ve andlaşmaya uymalarıdır. Şartların değişmesi *rebus sic stantibus* ilkesi, buna istisna oluşturmaktadır. *Rebus sic stantibus* andlaşmanın yapıldığı zaman var olan ve andlaşmanın yapılmasına esas teşkil eden şartların köklü bir değişime uğraması demektir. Bu köklü değişiklik tarafların yükümlülüklerini önemli ölçüde etkiliyorsa andlaşmalara son verme ya da uygulanmalarını durdurma sebebi olabileceği kabul edilmektedir.

Rebus sic stantibus ilkesinin koşullarının gerçekleşmesi halinde yükümlülükleri ağırlaşan tarafın tek taraflı irade beyanı ile andlaşmaya son verip veremeyeceği ya da uygulanmasını durdurup durduramayacağı tartışmalıdır.

Bazı hukukçular, bu kuralın bütün andlaşmalarda üstü kapalı olarak yer aldığını, şartlar değiştiğinde uygulanması gerektiğini savunurlar. Bu düşünürlere göre, *rebus sic stantibus* ilkesi zarar gören tarafa tek taraflı olarak andlaşmaya son verme yetkisi tanımaktadır.

Bazı hukukçular ise, *rebus sic stantibus* ilkesinin sadece andlaşmanın gözden geçirilmesi için tarafların yeniden değerlendirmelerine imkan verdiğini belirtirler. Bu ikinci anlayışın daha doğru olduğu düşünülmektedir.

Andlaşmadan doğan yükümlülüklerini yerine getirmeyen bir taraf devlet bu yükümlülüklerinden kurtulmak için *rebus sic stantibus* ilkesine başvuramaz. İlkenin bir diğer istisnası da sınır andlaşmalarıdır. *Rebus sic stantibus* ilkesine dayanılarak sınır andlaşmalarına son verilemez.